

ROMERO ÉLŐHALOTTAI

ZOMBI POLITIKÓN

SCHREIBER ANDRÁS

NINCS MÉG EGY OLYAN HORROR-MONSTRUM, AMELY ANNYIRA HÚSBA MARÓAN EMLÉKEZTETNE MINKET A TÁRSADALMI TÖRÉSPONTOKRA, MINT A ZOMBI.

A sci-fi, a fantasy vagy akár zombifilm rémálmai, antiutópiái, sötét erőkel paktáló mesebeli birodalmi nagyon is valóságos félelmekből táplálkoznak. A fantasztikum a reális világ rothadásának, felbomlásának könnyörtelenül pontos varázstükrre. Ha a szuperhősök közt polgárháború dúl, az intő jel, a valódi polgárháborúk előérzete. A zombifilm társadalomkritikáját George A. Romero emelte tőkélyre hat filmből álló ciklusában (*Az élőhalottak éjszakája*, 1968; *Holtak hajnala*, 1978; *Holtak napja*, 1985; *Holtak földje*, 2005; *Holtak naplója*, 2007; *Survival of the Dead*, 2009). „Romero a zombijárvánnyal kritizálja a valódi társadalmi betegségeket: rasszizmust, szexizmust, materializmust és individualizmust, amelyek bármely társadalmat kiszolgáltatottá tennének a barbár hordáknak.” – írja Kim Paffenroth (*Gospel of the Living Dead, George Romero's Visions of Hell on Earth*, 2006). Romero ciklus-kezdő klasszikusát a magyar néző most először tekintheti meg moziban. Kivételesen mi is a felújítás eszközével éltünk, az egyetlen magyar nyelvű Romero-monográfia (Orosdy Dániel-Schreiber András: *A modern horror mesterei: Fulci & George A. Romero*, Kontraszt Plusz, Pécs. 2014) ideillő, a zombifilm szociális érzékenységét leginkább bizonyító részletével hívjuk fel a figyelmet a bemutatóra.

A zombifilmek (és általában a horror) alapképlete szerint az önző ember odavész. A túlélés záloga – ha nem is mindenki számára – az összetartás. A szolidaritás a társadalom kötőszöve. „Segíts magadon, és lsten

is megsegít.” „Szeresd felebarátod, mint tenmagad.” Aki cserbenhagy, az halálra van ítélve, az önzőknek és individualistáknak nincs helyük a túlélők között. A modern zombizsáner (így Romero opusai is) a túlélők zárt csoportjára fókuszál. Paffenroth szerint Romero zombifilmjeiben a túlélők olyanok, akár a mentőcsónakban rekedt maroknyi ember, akik között mindig van valaki, aki önzésével hátráltatja a menekülést. „A tenger fölénye adott, de nem maga az ellenség, mert az mindig a csoporton belül keresendő, a félelem és a tudatlanság egymás ellen fordítja a túlélőket és szétszakítja a csapatot.”

Háborút, viszályt, éhínséget és halált nem csak a zombik jelenléte okoz – az emberek hibás döntései, át nem gondolt választásai, és kiváltképp rosszindulata teszi eredményessé az élőhalottak pusztító támadását. A zombi nincs taktikai fölényben az emberrel szemben – képtelen a gondolkodásra, nem tudja kiszámítani, mikor érdemes lecsapni. A primitív élőhalottak egyetlen ereje számbeli fölényükben rejlik, és abban, hogy mindig lesz a túlélők között olyan ember, aki végzetes esendőségével (gyávaságával, kapzsiságával) felülírja a leglogikusabb menekülési tervet.

A zombifilmek apokaliptikus képsorai a *János jelenései* mellett a reneszánsz képzőművészet klasszikus képeit, Dürer, Brueghel, Bosch, Michelangelo haláltematikájú alkotásait is felidézik. A kárhozat képzőművészete az ember pusztulását vizionálja; a vallásos világvége: az emberiség vége. Az em-

beriség pusztulása: a társadalmak halála; a közösségek eróziója egyenlő a világvégével.

George A. Romero az *Élőhottak*-ciklusában a társadalom végzetes működési zavarait veszi célba. A zombivilágvége a társadalom rothadása, a zombipurgatórium maga a társadalmi megtisztulás.

Széles az irodalma a civilizációk életelméletének (Spengler, Toynbee, Huntington etc.), a társadalmak virágzanak és elhervadnak, az élőhalottak a végső rothadást jelképezhetik egy efféle történelemszemléletben. Amióta Julia Kristeva bolgár-francia filozófus, irodalomtudós bevezette az *abjekt* fogalmát, rendszeresen címkézik a horror társadalomkritikáját vizsgáló írások a zombit abjektként. E fogalom körébe olyan dolgok tartoznak, amelyek (kiiktatva az intellektust) zsigeri undort, szorongást, félelmet és iszonyatot váltanak ki az emberben. Abjekt például a rothadó hús, a holttest és az oszlásnak indult tetem, így tehát abjekt az élőhalott is. Önnön múlandóságunkra emlékeztet. Tömeges megjelenésével a zombi az egész emberiség pusztulását juttatja eszünkbe. Kiváltképp igaz ez Romerónál *Az élőhalottak éjszakájában* és a *Holtak hajnalában* – ezzel szemben a *Holtak napja* féligszocializált zombija, a *Holtak földje* tudatra emelkedett halvajárai az abjekt száműzésére tett kísérlet. Reményt ad, hogy van esély egy egészségesebb világrend felépítésére.

Az élőhalottak éjszakája és a *Holtak hajnala* zombijai elsősorban undort keltenek a nézőben. Ezekben a filmekben a zombi a társadalmi betegségek hordozója, az önmagát felzabáló közösség és a fogyasztói társadalom nyomorúságos monstruma. A *Holtak napjában* és a *Holtak földjében* megjelenő, fejlődésre képes élőhalott viszont már szimpátiára érdemes szörnyeteg, jogfosztott teremtmény: bevándorló, nyomorék, hajléktalan, háborús veterán, kisember, akinek (akár az afroamerikai Bennek *Az élőhalottak éjszakájában*) nem jár esély a rigid parancskultúrában. Ezekben a történetekben nem a zombi a beteg, hanem a túlélők között maguknak tekintélyt követelő zsarnokok (az osztagparancsnok a *Holtak napjában*, illetve Kaufmann a *Holtak földjében*), a zombi csak a szociális betegség tünete.

Árulkodók Romero helyszínei az első négy *Holtak*-opusban. A társadalmi betegséget jelzi már az is, hová menekülnek a főhősök a zombik elől. Ez a hely *Az élőhalottak éjszakájában*: vidéki családi ház. A *Holtak hajnalában*: bevásárlóközpont. A *Holtak napjában*: bunker. A *Holtak földjében*: erődváros, hatalmas felhőkarcolóval. Az amerikai polgárjogi mozgalmak idején született *Az élőhalottak éjszakájában* a zombik a többségi társadalom elutasító választát jelenítik meg, a fekete főhős halála (a fehér milicisták fejbe lövik) a rasszizmus kórságát ábrázolja. A családi ház azt jelzi: a társadalmi betegségek minden otthonba betörnek. A politikai hisztéria elől nincs menekvés, nem lehet igaz rá: „az én házam, az én várom”. A *Holtak földje* főhőse, látván, hogy a zombik betörték az erődvárosba, megjegyzi: „Ami erős várnak épült, az most csapdának bizonyul.”

Az *élőhalottak éjszakájánál* finomabb társadalmi kritikát fogalmaz meg a *Holtak hajnala* – elvégre „csak” a fogyasztói szemléletet veszi célba. A *Holtak napjának* bunkere a Reagan-éra újrafegyverkezésének ideális helyszíne, a talpig farmerbe bújtatott, feltehetően háborús veterán Csöpp, a kisember, akít a politika kihagy a számításból

(Reagan kormányzása idején számottevően csökkentek a szociális juttatások). A *Holtak földje* felhőkarcolója pedig egyértelműen a nagyratörő, materiális alapokra helyezett világregend (a kifacsart kapitalizmus) helyszíne, a felhőkarcoló a Bush Jr.-éra intervenciós politikájának kiindulópontja, de végcélja is egyben, a megtorló háború mögöttes szándékát jelképezi, akár az olajjal átitatott, lángoló dollárok Kaufman halálakor.

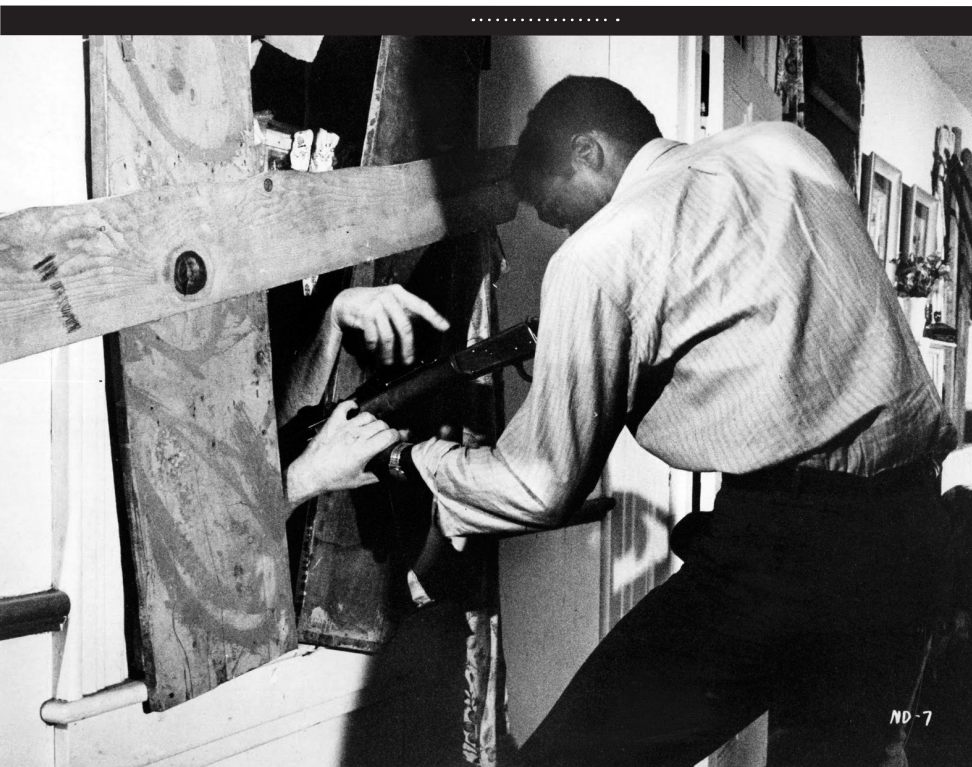
Az erődváros Romero zombi-univerzumának csúcshelyszíne, amely magában foglalja, szintetizálja az előző három rész összes helyszínét és velük együtt a hozzájuk köthető szociális nyavalyákat. Oswald Spengler írja a *Nyugat alkonyában*: „A világáros kolosszusa áll minden nagy kultúra életfolyamatának a végén. A lelkiileg a vidék által megformálódott kultúrembert saját teremtménye, a város először birtokába veszi, aztán birtokolja, majd a maga teremtményévé, végrehajtó szervévé és végül áldozatává teszi. Ez a kőből álló massa az abszolút város. Képe, ahogy félelmetes szépségével az emberi szem fényvilágában megjelenik, a végérvényessé „vált”-nak egész fennkölt halálszimbolikáját magában foglalja.”

„A zombi jelzi a krízist”
(Az *élőhalottak éjszakája*) –
Duane Jones

Társadalmi igazságtalanságokon csak az képes elgondolkodni, aki felfogja a helyzetet, amibe került. A zombi tudatra emelkedésével válik szociokritikussá, mindaddig pusztá létevel csak a társadalmi kórságokra emlékezett. Ámde nem csupán a zombi jelzi-hordozza a krízist. A faji kérdés hangsúlyos Romero *Holtak-szériájában*. (Már *Az élőhalottak éjszakájában* is jellemzi a „normális” világot, de a *Holtak hajnala* második túlélő-szála úgy indul, hogy egy renegetokra lecsapni készülő rendőrosztag mesterlövésze minden faji kisebbséghez tartozót lemészárol, aki az útjába kerül). Legalább ennyire nyomatékos a szexizmus megjelenítése. A *Holtak hajnalában* a három férfi-egy nő felállású túlélőcsapat macsósi kieresztik a nőt, sőt, egy ponton azt tárgyalják, mit kellene tenni, ha esetleg Fran teherbe esett. A *Holtak hajnalának* ez a férfiközpontúsága következik *Az élőhalottak éjszakájának* félelemtől kábult, cselekvésképtelen nőfigurájából (Barbara), és tart a *Holtak napja* erőszakos katonái felé, majd némi harcos feminizmusban feloldást nyer a *Holtak földjében*, ahol már cselekvő, harcos nőket is láthatunk (ahogy a Romero-szkriptből Tom Savini rendezte 1990-es *Az élőhalottak...* remake is mintha feminista megközelítésből gondolná újra a nők cselekvőképességét).

A *Holtak-szériában* az eredendő bűn az ember sajátja. A zombié legfeljebb annyiban, hogy egykor ember volt. Romero körforgás: ember-zombi-ember; a humánus elvesztésével az ember élőhalottá lesz, majd a tudára emelkedett zombi emberibbé válik a túlélők zöménél. Kim Paffenroth szerint a zombifilmek lehetőséget adnak, hogy szembesüljünk magunkkal: Romero zombifolyama „fájdalmas ébersztő bűnös álmainkból”. Alábecsüljük az emberi gonosztságot. Alábecsüljük a gonoszság társadalomporlasztó erejét. Ezt az iszonyú erőt George A. Romero zombifilmjeivel felfedi előttünk. Tükröt tart az emberiség elé: a zombik mi vagyunk.

Az élőhalottak éjszakája (Night of the Living Dead) – amerikai, 1968. Rendező, operatőr, vágó: **George A. Romero**. Írta: **John A. Russo**, **George A. Romero**. Szereplők: **Duane Jones** (Ben), **Judith O’Dea** (Barbra), **Karl Hardman** (Harry). Gyártó: **Pannónia Szórakoztató Kft.** Feliratos. 96 perc.

ND-7